

Sygn. akt V CSK 330/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSA Agata Zając

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa L. S.

przeciwko R. S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 lutego 2017 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 10 lutego 2016 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu [...] do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego oraz o wniosku o zwrocie
spełnionego świadczenia.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny [...] oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego [...], którym została zasądzona na rzecz powódki kwota 259 543,92 zł z tytułu wynagrodzenia w postaci kosztów zastępstwa procesowego i kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu egzekucyjnym w sprawach zakończonych po wypowiedzeniu przez pozwaną umowy o obsługę prawną.

Ustalił, że strony wiązała umowa z dnia 1 marca 2003 r. o obsługę prawną w pełnym zakresie wynikającym z ustawy z dnia 6 lipca 1992 r. o radcach prawnych (Dz. U. Nr 19, poz. 145 ze zm.). Zgodnie z § 4 i 5 umowy, przyjmujący zlecenie miał otrzymywać wynagrodzenie w kwocie 4 500 zł miesięcznie i niezależnie od niego zasądzone i wyegzekwowane koszty zastępstwa procesowego. Strony odwołały się sprawach nieunormowanych umową do przepisów kodeksu cywilnego o zleceniu. W toku wykonywania umowy Dyrektor Oddziału pozwanej przyjmował, że oba wynagrodzenia należą się powódce za dokonywane przez nią czynności, tj. za obsługę prawną pozwanej i jej reprezentację. Wynagrodzenie w części kosztów zastępstwa procesowego nie było przekazywane na bieżąco po uzyskaniu środków pieniężnych od przeciwnika procesowego. Dyrektor Oddziału złożył w dniu 30 sierpnia 2011 r. na piśmie oświadczenie, w którym potwierdził, że umowa stron nie zawiera uregulowań związanych z wymagalnością roszczenia o zapłatę przyznanych kosztów z tytułu zastępstwa prawnego w razie jej rozwiązania, co oznacza, że zasądzone i przyznane orzeczeniami komorników koszty z tytułu zastępstwa prawnego powinny być wypłacone w dacie rozwiązania umowy stron. Umowa stron została rozwiązana z dniem 31 marca 2011 r. Pozwana odmówiła zapłaty kwoty 312.081,45 zł z tytułu kosztów zastępstwa prawnego pozwanej na wezwanie z dnia 30 czerwca 2011 r., a postępowanie o zawezwanie do próby ugodowej nie zakończyło się ugodą.

Sąd drugiej instancji uznał, że łącząca strony umowa o obsługę prawną była umową o świadczenie usług, do której przez odesłanie z art. 750 k.c. zastosowanie mają przepisy o zleceniu, w tym art. 746 § 1 zd. 2 k.c. Stwierdził, że wykładnia

treści umowy ma jedynie pośrednie znaczenia dla rozstrzygnięcia, bo charakter wynagrodzenia określonego w § 4 i 5 nie ma istotnego znaczenia, skoro po rozwiązaniu umowy w zakresie należnego powódce wynagrodzenia znajdzie zastosowanie przepis ustawy, a nie postanowienia umowne. Zleceniobiorca miał prawo oczekiwać, że otrzyma wszystkie umówione składniki wynagrodzenia za wykonanie niezbędnych czynności, bo nie miał wpływu na to, czy i w jaki sposób zleceniodawca będzie kontynuował rozpoczęte postępowania sądowe lub egzekucyjne, od czego była uzależniona wymagalność roszczenia. Za odpowiednią część wynagrodzenia nie można uznać tylko jego jednego składnika, skoro strony umówiły się, że będzie się ono składać z kilku elementów. Powódka wykazała, że łączący strony stosunek prawny uległ rozwiązaniu i w sprawach, w których występowała zostały zasądzone koszty zastępstwa procesowego w kwocie objętej powództwem, a w sprawach, które nie zostały zakończone, domagała się zasądzenia 50 % stawki, co przy braku przesłanek do uznania, że jej wkład pracy był niższy, dawało podstawę do uwzględnienia powództwa. Sąd drugiej instancji przyjął w oparciu o treść art. 65 § 2 k.c., że zamiarem stron było objęcie pojęciem „kosztów zastępstwa procesowego” także kosztów zastępstwa w postępowaniu egzekucyjnym. W jego ocenie o istnieniu roszczenia nie przesądza wystawienie dokumentu księgowego w postaci faktury VAT, a kwestie wyniku procesów oraz skuteczności egzekucji pozostają irrelewantne dla rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o art. 746 § 1 zd. 2 k.c.

Powyższy wyrok zaskarżyła pozwana spółka i zarzucając naruszenie art. 746 § 1 zd. 2 w zw. z art. 750 i 89 k.c. oraz naruszenie art. 6 w zw. 746 § 1 zd. 2 w zw. z 750 i 89 k.c., wniosła o jego uchylenie i zmianę przez oddalenie powództwa, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania oraz o orzeczenie o zwrocie przez powódkę spełnionego świadczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 746 § 1 k.c. stanowi, że dający zlecenie może je wypowiedzieć w każdym czasie, ale powinien przyjmującemu zlecenie zwrócić wydatki, które ten poczynił w celu należytego wykonania zlecenia, a w razie odpłatnego zlecenia jest

zobowiązany do uiszczenia części wynagrodzenia odpowiadającej dotychczasowym czynnościom, natomiast w przypadku dokonania wypowiedzenia bez ważnego powodu, powinien naprawić także szkodę.

Wypowiedzenie umowy zlecenia wywiera skutek *ex nunc* i znosi stosunek zobowiązaniowy na przyszłość. Wygasa zatem stosunek zobowiązaniowy, ale nie zostają zniweczone skutki umowy, z której strony mogą nadal wywodzić nieprzedawnione roszczenia, o ile dotyczą stanów faktycznych sprzed wygaśnięcia stosunku. W braku postanowień umownych rozliczenie następuje na podstawie art. 746 § 1 k.c., a treść umowy ma znaczenie dla określenia charakteru czynności, do wykonania której zobowiązał się przyjmujący zlecenie oraz dla określenia należnego mu wynagrodzenia i zasad jego wypłacania. Jak podkreślają przedstawiciele doktryny, wykonanie zobowiązania do dokonania czynności prawnej może być zależne lub jedynie częściowo zależne od przyjmującego zlecenie, co nakłada na niego albo obowiązek dokonania czynności albo podjęcia działań, które są potrzebne do jej dokonania. Nie można również wykluczyć zobowiązania, w którym przyjmujący zlecenie zagwarantuje osiągnięcie określonego, niezależnego od niego rezultatu. Wynagrodzenie może więc przysługiwać bądź za dokonanie czynności prawnej, bądź za dokonanie działań koniecznych do zrealizowania czynności. W zakresie swobody umów wynikającej z art. 353¹ k.c. strony mogą ułożyć stosunek zlecenia według ich uznania także poprzez określenie rodzaju i wysokości wynagrodzenia, w tym uzależnienia wysokości wynagrodzenia lub jego zapłaty od osiągnięcia przez dającego zlecenie oczekiwanych przez niego korzyści albo spełnienia się przesłanki jego wypłaty.

W razie umowy zlecenia o charakterze odpłatnym dający zlecenie jest obowiązany, niezależnie od powodu wypowiedzenia, uiścić część wynagrodzenia odpowiadającą dotychczasowym czynnościom, co oznacza obowiązek zapłaty za czynności definitywnie dokonane do daty wygaśnięcia stosunku zobowiązaniowego. W razie natomiast wypowiedzenia umowy zlecenia bez ważnego powodu obowiązany jest oprócz tego również do naprawienia szkody wynikłej z braku wynagrodzenia za czynności wprawdzie dokonane przed wypowiedzeniem umowy, lecz wywierające skutek dla dającego zlecenie po wypowiedzeniu, jeżeli strony powiązały wypłatę wynagrodzenia z tym skutkiem, albo szkody wynikłej z braku

wynagrodzenia za czynności, które przyjmujący zlecenie miał wykonać i obiektywnie mógłby to uczynić, ale ich nie wykonał na skutek takiego wypowiedzenia.

Strony ustaliły, że za przedmiot zlecenia, kompleksową obsługę prawną, w której mieściło się również sporządzanie pism procesowych i zastępstwo procesowe, powódka będzie otrzymywała wynagrodzenie ryczałtowe w określonej kwocie miesięcznej oraz niezależnie od ryczałtu wynagrodzenie w postaci kosztów zastępstwa procesowego po ich zasądzeniu i wyegzekwowaniu. Za prawidłową uznać trzeba wykładnię umowy dokonaną przez Sąd Apelacyjny w oparciu o art. 65 § 2 k.c. w zakresie przyjęcia, że pojęcie „kosztów zastępstwa procesowego” obejmowało również koszty postępowania egzekucyjnego.

Nie można podzielić stanowiska skarżącej, że element wynagrodzenia w postaci kosztów zastępstwa procesowego miał charakter premii za sukces, bo powódka w umowie nie zagwarantowała osiągnięcia konkretnego celu i rezultatu, czyli uzyskania wyroku zasądzającego świadczenie na rzecz pozwanej lub wyegzekwowania świadczenia. Strony przewidziały jedynie, że część wynagrodzenia będzie wypłacona po dokonaniu z należytą starannością czynności wchodzących w zakres obsługi prawnej i zajściu zdarzenia niezależnego od woli obu stron – zasądzenia i wyegzekwowania kosztów procesu. Nie ma to jednak istotnego znaczenia w niniejszej sprawie, bo ustawowe zasady rozliczeń w przypadku wypowiedzenia odpłatnej umowy zlecenia są takie same dla wszystkich rodzajów wynagrodzenia – ryczałtowego, godzinowego, za sukces, czy uzależnionego od warunku zawieszającego.

Gdyby pozwana nie wypowiedziała powódce umowy, to uzyskałaby ona wynagrodzenie za zastępstwo procesowe w sprawach, w których takie zastępstwo wykonała do daty wypowiedzenia i w których z tego tytułu koszty zostały zasądzone i wyegzekwowane. Jest zatem uprawniona do dochodzenia wynagrodzenia w tym zakresie zasądzonych lub wyegzekwowanych do tej daty albo w razie wypowiedzenia bez ważnego powodu, do dochodzenia szkody z tytułu kosztów zasądzonych i wyegzekwowanych po tej dacie. Nie stoją temu na przeszkodzie postanowienia umowy, że obsługa prawna będzie prowadzona z uwzględnieniem

konieczności obsługi procesowej spraw sądowych (§ 3 pkt 4) i tytułem wynagrodzenia umownego za obsługę prawną otrzyma miesięczne wynagrodzenie w określonej kwocie (§ 4), a zatem również za sporządzanie pozwów, wniosków i zastępstwo procesowe. Strony postanowiły bowiem wyraźnie w § 5, że zasądzone i wyegzekwowane koszty zastępstwa procesowego powódka otrzyma niezależnie od wynagrodzenia ryczałtowego, a więc umowa łączy wypłatę wynagrodzenia w tej części jedynie z zasądzeniem i wyegzekwowaniem kosztów procesu.

Błędne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, że wykładnia umowy ma tylko pośrednie znaczenie dla rozstrzygnięcia. Rozliczenie następuje wprawdzie w oparciu o przepis ustawy, ale określenie przez strony zasad ustalenia i wypłaty wynagrodzenia ma istotne znaczenie dla określenia wysokości szkody lub wynagrodzenia należnego za dotychczasowe czynności do daty wygaśnięcia stosunku zobowiązaniowego. W przypadku uzależnienia bowiem przez strony wypłaty wynagrodzenia od zajścia określonego zdarzenia, rozliczenie może nastąpić, jeżeli ziściła się ta przesłanka, przy czym konieczne może się okazać dokonanie ustaleń, w jakich częściach było to wynikiem działania przyjmującego zlecenie a w jakich działań podejmowanych bez jego udziału. W przypadku działań polegających na zastępstwie procesowym w konkretnych sprawach, rozważeniu podlegają okoliczności faktyczne dotyczące każdej z tych spraw oddzielnie i brak uzasadnienia dla zbiorczego ich łączenia z tej tylko przyczyny, że zleceniobiorca wykonał w nich czynności wchodzące w zakres obsługi prawnej. W braku przeciwnych postanowień umownych wypowiedzenie umowy nie może powodować wymagalności kosztów zastępstwa procesowego jeszcze nie zasądzonych i nie wyegzekwowanych, a nie zostało ustalone, by umowa w tym zakresie uległa zmianie. Treść umowy przesądza o zakresie wynagrodzenia i jego wymagalności, a więc nie przekonują argumenty Sądu drugiej instancji, że wymagalność należności z tytułu kosztów zastępstwa procesowego nastąpiła automatycznie z chwilą wypowiedzenia umowy, jak również argumenty uzasadniające wniosek, że nawet w razie nie dojścia do zasądzenia i wyegzekwowania kosztów zastępstwa procesowego lub postępowania egzekucyjnego, a więc nie spełnienia przesłanki ich wypłaty, zleceniobiorca może się ich domagać. Kwestia nakładu pracy w sprawach niezakończonych, w których koszty zastępstwa procesowego nie zostały

zasądzone i wyegzekwowane, może być łączona jedynie z wynagrodzeniem ryczałtowym, które obejmowało czynności wchodzące w zakres kompleksowej obsługi prawnej. Jeżeli umowa o świadczenie usługi obsługi prawnej uzależnia wypłatę wynagrodzenia w części obejmującej koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu cywilnym lub egzekucyjnym od ich zasądzenia i wyegzekwowania, roszczenie o naprawienie szkody w postaci kosztów zasądzonych i wyegzekwowanych po wypowiedzeniu umowy bez ważnego powodu staje się wymagalne z chwilą zajścia tych zdarzeń.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

kc

aj